

Vývojový diagram procesu riešenia problému a úlohy

Vladimír Marko, František Gahér

Katedra logiky a metodológie vied
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

XVIII. SLOVENSKO-ČESKÉ SYMPOZIUM O ANALYTICKE FİLOSOFİİ
9.09.2014, Praha

analytické metódy v spoločensko-humanitných disciplínach
analytical methods in social sciences and humanities

APVV-0149-12 · www.amesh.sk

Čo je to metóda?

- **Metóda** je kľúčový pojem **filozofie vedy**.
- Ale keď sa chceme dozvedieť čo je samotná metóda je a konzultujeme literatúru, predovšetkým **metodologické učebnice, slovníky alebo lexikóny**, to nás nezavedie ďaleko.
- Pojem metódy ako by bol akousi samozrejmosťou.
- Kam teda zmestiť otázku metódy vo filozofie vedy?
- Niekoľko dojmov:
  - Formulácie sa hlavne tykajú **bud' zoznamu alebo opisu aplikácie jednotlivých metód**: napr. metóda dedukcie, indukcie, klasifikácie a pod.
  - **Filozofia vedy** akoby meškala za **inými vednými disciplínami** nútenými disponovať dobre vybavenými metodologickými nástrojmi.
  - Jediná slušnejšia stopa vedie k autorom, ktorý sa historickou analýzou **vedeckého pokroku** snažia urobiť pojem vedeckého objavu menej hmlistým.

Čo je to metóda?

- Metóda sa v moderných vedeckých rozborov podáva do *kontextu riešenia problému* (Kuhn, Laudan, Hintikka, Nickles, Batens).
- **Laudan:** „**Science is essentially a problem-solving activity.** This anodine bromide, more a cliché than a philosophy of science, has been espoused by generations of science textbook writers and self-professed specialists on “*the scientific method.*“ (*Progress and its Problems*, 1977)
- **Nickles:** „**The analysis of problems and of problem-solving behavior constitutes, in my judgment, the most promising approach to the general methodology of science today.**“ (What Is a Problem That We May Solve It?, 1981).
- Formulácie vedu k tomu, že **metóda je činnosť riešenia problémov.**
- Ale filozofické zdroje o riešení problémov **nehovoria takmer nič.**

Čo je to metóda?

B. Chandrasekaran 1997 - metóda je vždy indexovaná cieľom (a subjektom):

- “Methods are ways of accomplishing tasks”.

Klinker et al., 1991

- „Metóda umožňuje **opakované** použitie **poznania** na dosiahnutie správnej **predstavy** o spôsobe dosiahnutia **cieľa** a v jasne určených **podmienkach** (usability-reusability trade-off).“

Čo je to metóda?

- Tému **metódy ako spôsobu riešenia problému** nachádzame inde a pod rôznymi menami, v rámci **kognitívnej psychológie** (napr. v prípadoch riešenia matematických úloh), v rámci **AI**, praktického použitia poznania pri **diagnostikovaní chorôb a liečenia alebo riadení veľkých systémov...**
- Niektoré frekventovanejšie názvy:
  - *General Problem-solving Strategy* (GPS)
  - Problem-solving Method(s) (PSM)
  - Expert Systems
  - *Expertise Studies*,
  - Problem-solving Knowledge (PSK)
  - Knowledge Base System (KBS)
  - Task Analysis (TA),
  - Hierarchical Task Analysis (HTA),
  - Cognitive Task Analysis (CTA),
  - Task Solving Knowledge (TKS)
  - Human Problem-Solving (HPS)
- Cieľom týchto disciplín je formulovať základné prvky riešenia problémov a pripraviť stratégie na
  - **získavanie poznania** a
  - **opätovné použitie poznania.**

Čo je to problém?

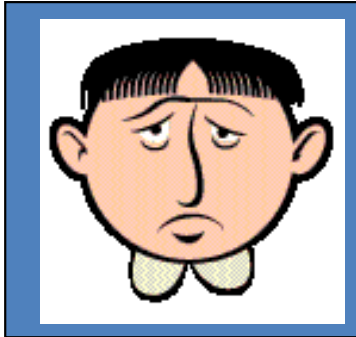
pokazene auto nie je problém *sám o sebe*

Čo je to problém?

pokazene auto nie je problém *sám o sebe*

subjekt

pokazené auto nie je problém, ale podproblém

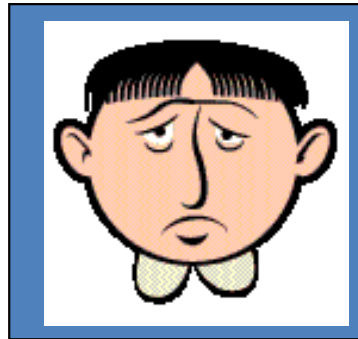
a jeho cieľ

problém

pokazene auto nie je problém *sám o sebe*

subjekt

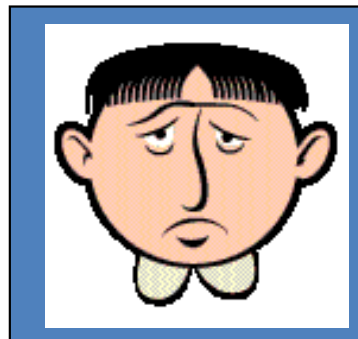

(pokazené auto nie je problém, ale podproblém)

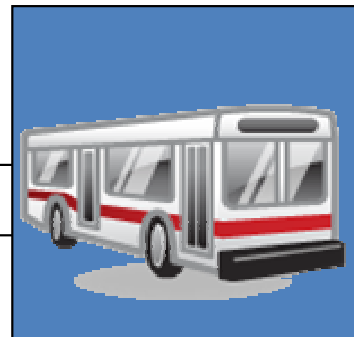

a jeho cieľ

problém

subjekt

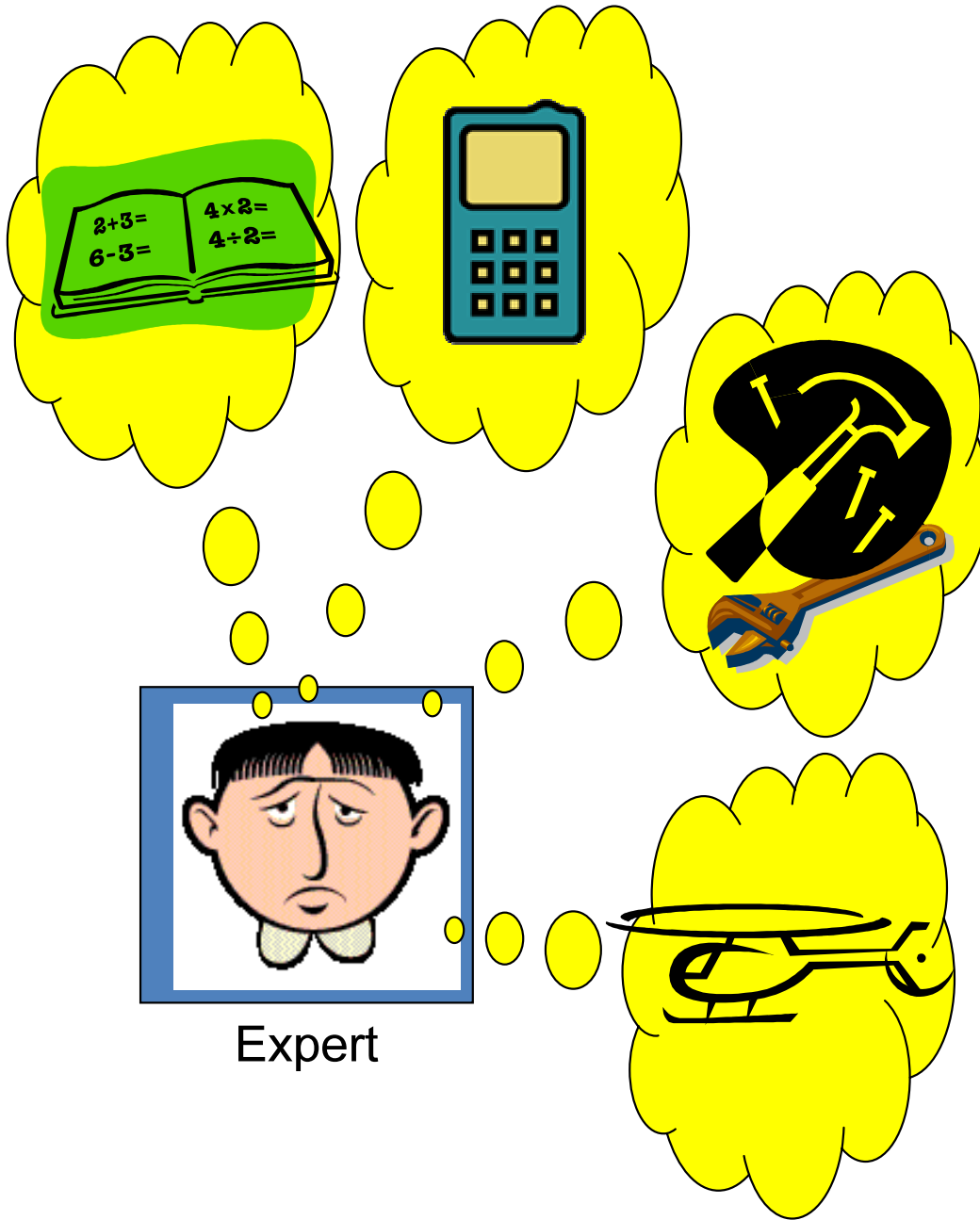

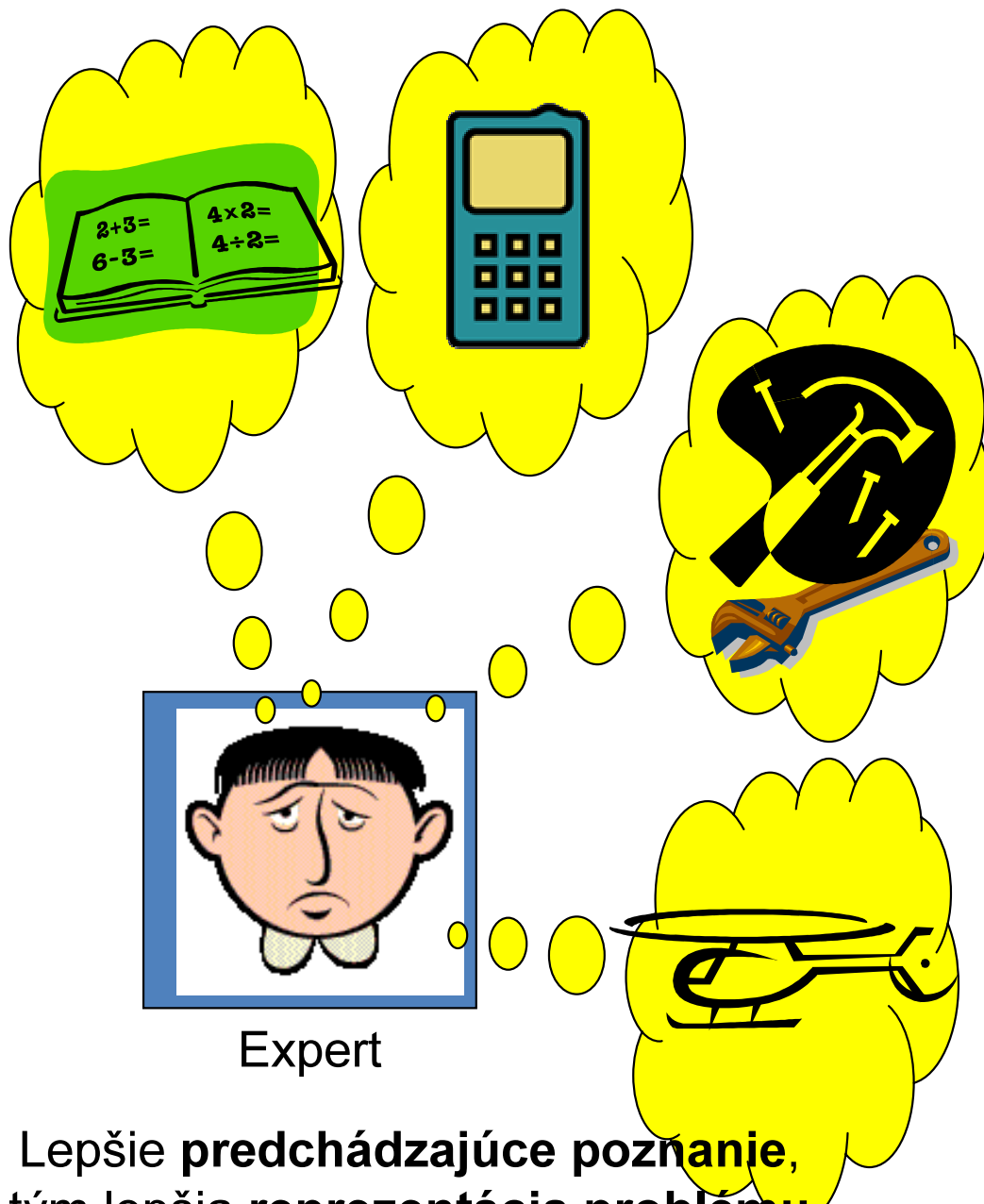
(riešenie sekvencie problému)

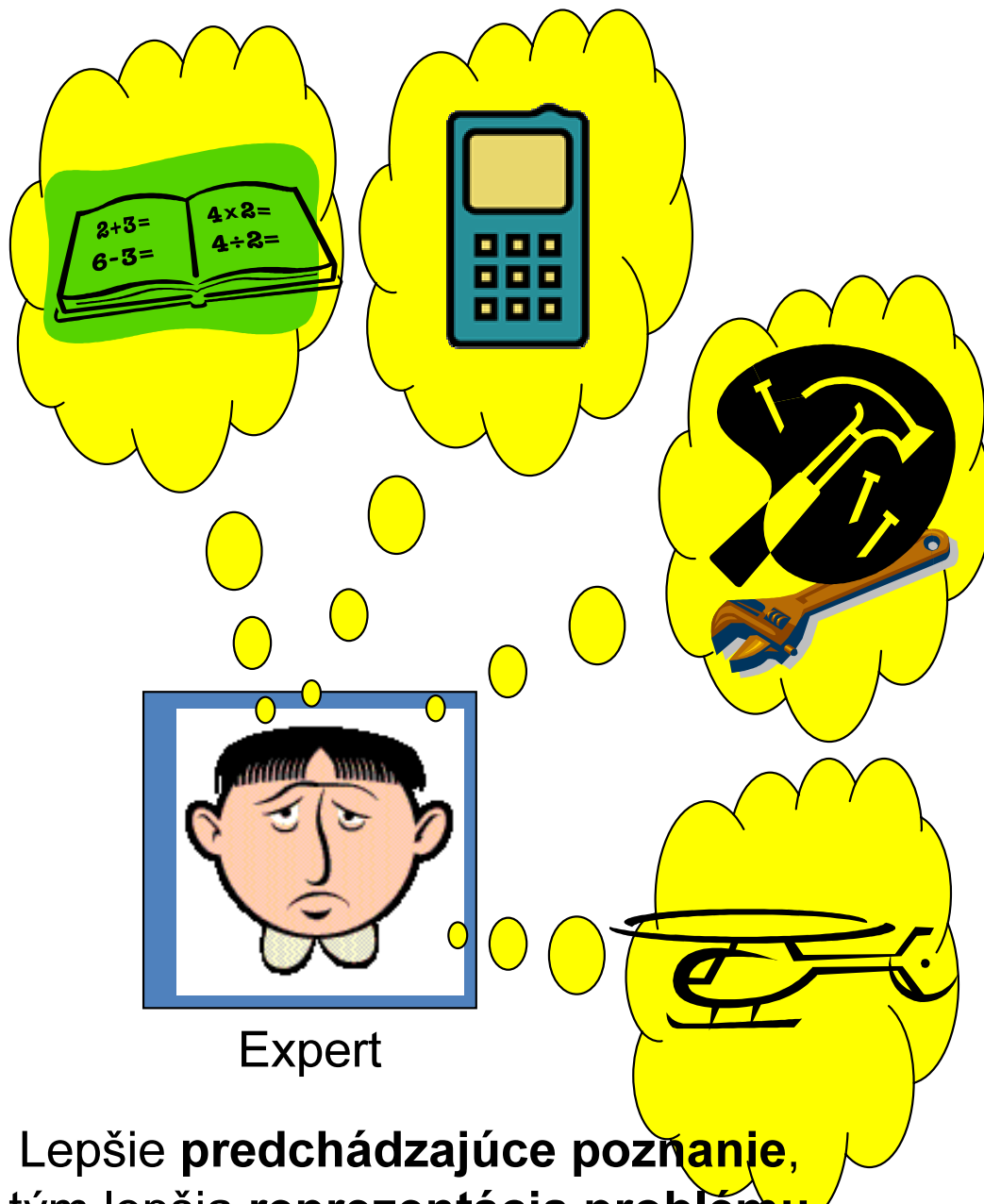

a jeho cieľ

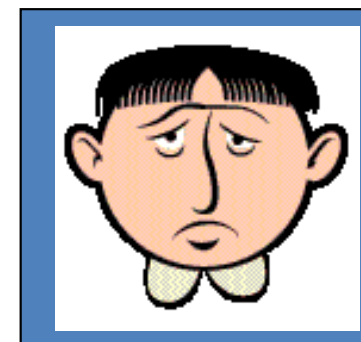
riešenie problému

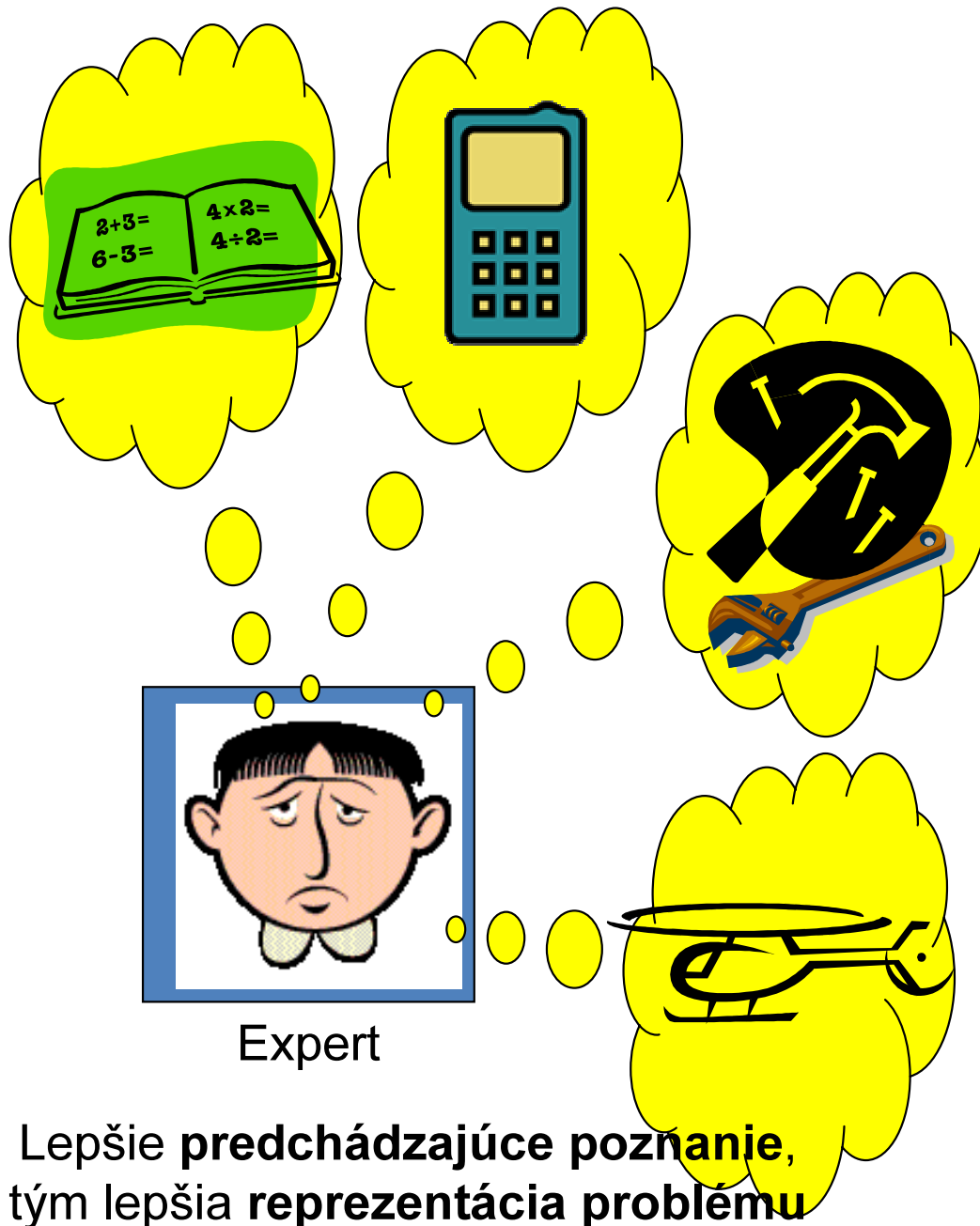

Expert

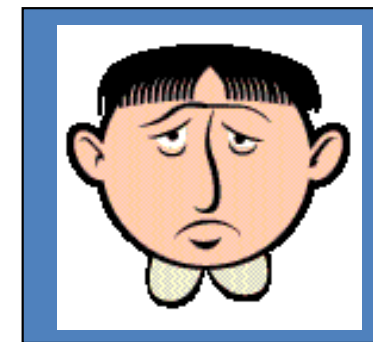
Non-expert

**Lepšie predchádzajúce poznanie,
tým lepšia reprezentácia problému**

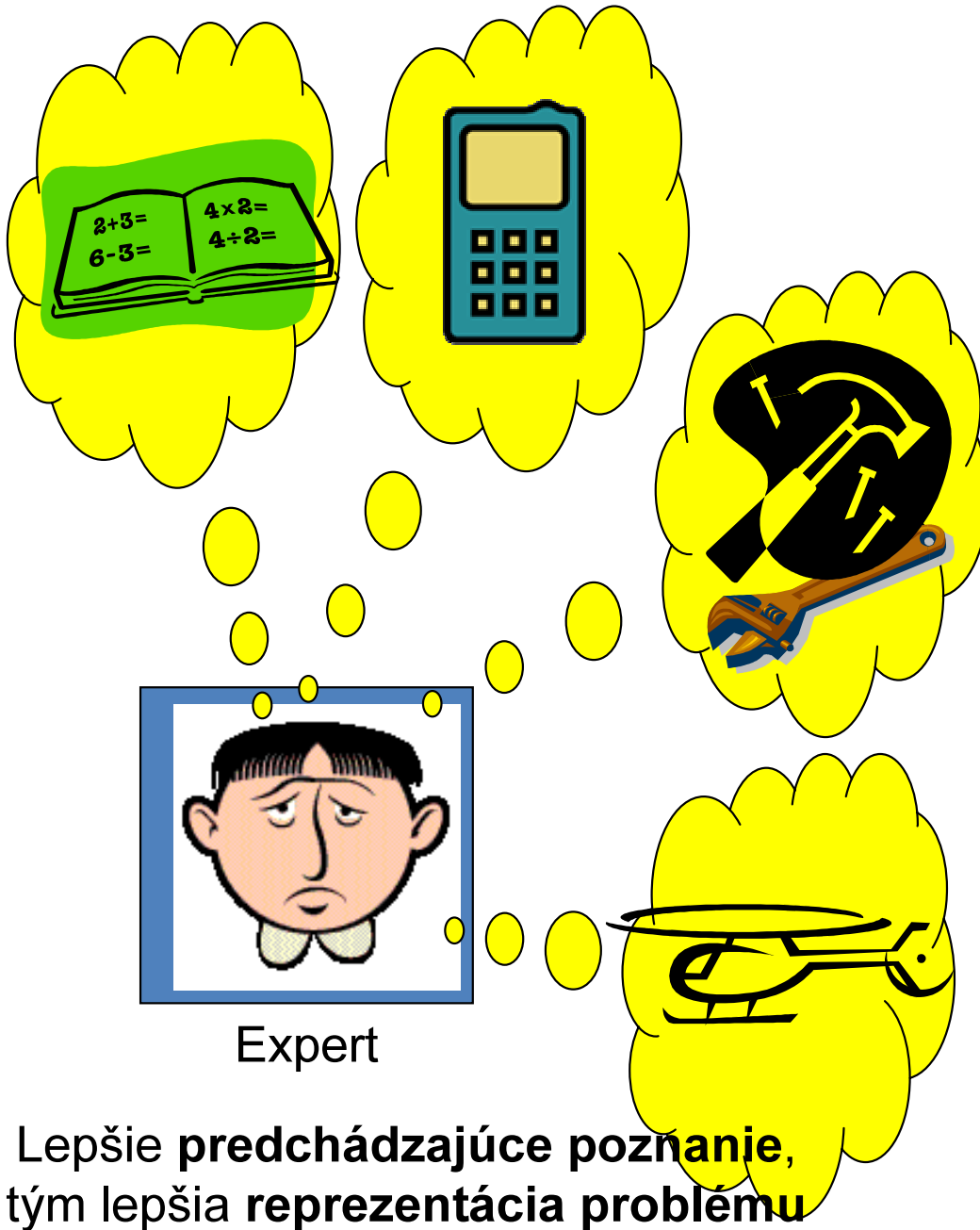
Expert

Lepšie predchádzajúce poznanie,
tým lepšia reprezentácia problému

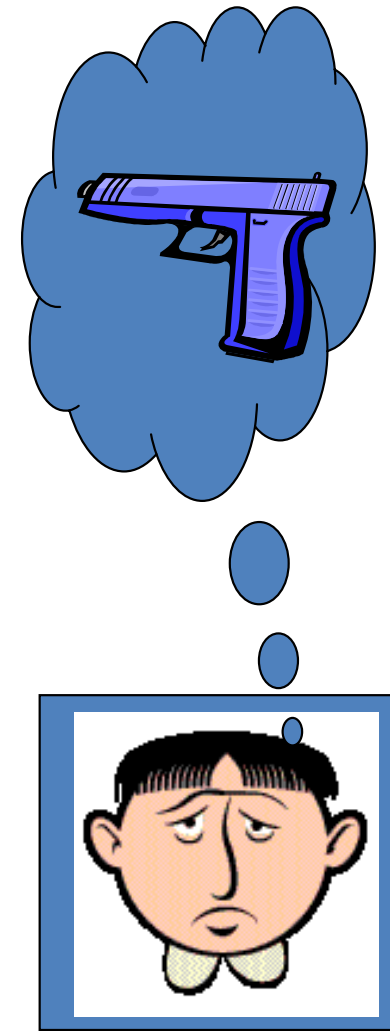
Non-expert

skromnejšie predchádzajúce
poznanie a zla reprezentácia

Expert

Lepšie predchádzajúce poznanie,
tým lepšia reprezentácia problému

Non-expert

skromnejšie predchádzajúce
poznanie a zla reprezentácia

Niektoré základné pojmy – problém a úloha

V definíciách problému sa najčastejšie zvyrazňuje:

- **neexistencia spôsobu dosiahnutia cieľa**
  - napr. (Holyoak, 1995, p. 269): “a *problem* arises when we have a goal – a state of affairs that we want to achieve – and **it is not immediately apparent how the goal can be attained**”.
- **nepresne (zle) definovaný cieľ** (napr. Newell, 1972)

Základ riešenia problémovej situácie

- **nájsť cestu** (alebo „najlepšiu“, „najkratšiu“, „najlacnejšiu“ ... cestu) **od základného stavu problému** (ako si problém na začiatku predstavoval riešiteľ) **k cieľovému stavu** (ako si riešiteľ na začiatku predstavoval cieľ).

Niektoré základné pojmy – problém a úloha

- Dva druhy **situácií** a dva druhy **reakcií** na situáciu pri **zámere** dosiahnuť určitý **cieľ**.

Bezproblémová situácia – úloha

- narážame na **známu prekážku**, vieme ju **identifikovať** a vieme jej **čeliť**
  - presne určený cieľ
  - známym spôsobom
  - statická (nemení predchádzajúce poznanie)
- Táto definícia počíta s tým, že **zámer** riešiteľa sa **zakladá na viere o dosiahnuteľnosti cieľa**, resp. predstave o riešení úlohy zobrazenej na základe **predchádzajúceho poznania**.

Problémová situácia

- narážame na **neznámu prekážku** (problémový úsek)
- **dynamická** (mení predchádzajúce poznanie).

Niektoré základné pojmy – problém a úloha

Úloha alebo problém môžu byť

- **komplexný**
- **jednoduchý**

Úloha alebo problém môžu byť predstavené ako

- **interné**
- **externé.**

Ich riešenie môže byť predstavené alebo vykonané

- **Samostatne (autonómne)**
- **kooperatívne (distributívne)**

Dnes je tendencia rozlišovať (predovšetkým v IT a v manažovaní systémov, (Jackson, Michael, 2001, *Problem Frames*. Addison-Wesley)

- **problémový priestor a**
- **priestor riešenia**

Problémový priestor

Problémový priestor (alebo *problémová doména*; reprezentácia problému, *domain space, problem domain, problem space, domain knowledge, knowledge space*, alebo *problem representation knowledge, problem representation*) je **oblasť, ktorá vyžaduje prieskum pre riešenie problému.**

Problémový priestor sa skladá z

- **množiny stavov poznania**
  - iniciálny stav,
  - cieľový stav,
  - prechodné stavy,
- **množiny operátorov** (kontrolovateľných aktivít, usudzovania, *inference knowledge* a pod.),
  - prechod z jedného stavu poznania k ďalšiemu
- **lokálnej informácie**
  - poznanie týkajúce sa **aktuálneho** stavu.
- **obmedzenia** (constrains), ktoré rovnakým spôsobom regulujú prechod problémovým priestorom.
- **kritériá pre hodnotenie úspešnosti** splnenia úlohy alebo riešenia problému.

Problémový priestor sa chápe aj ako **množina všetkých stavov**, ktoré vychádzajú zo začiatočného stavu a predstavujú jeho transformácie na základe operátorov.

Riešenie problému spočíva na *prehľadávaní problémového priestoru* s účelom nájsť taký stav, ktorý korešponduje s cieľovým stavom.

Problémový priestor

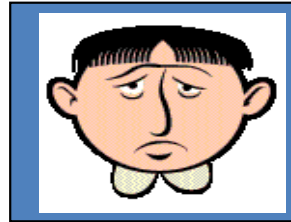
Bezproblémová situácia - *statická*.

Problémová situácia - *dynamická* – tým, že v problémovej behom riešenia prichádza k zmene (korekcii) v *problémovej doméne*

***Dynamická* schéma riešenia:**

- prvotný návrh riešenia na základe predchádzajúceho poznania →
- problémový úsek →
- zmena v predstave problémového priestoru a nová a zlepšená predstava riešenia (zároveň, *korekcia predchádzajúceho poznania*) →
- prekonanie problémového úseku, posun k ďalšiemu kroku (atď.)...→

Výber relevantného poznania, statická situácia

Riešiteľ

Úloha

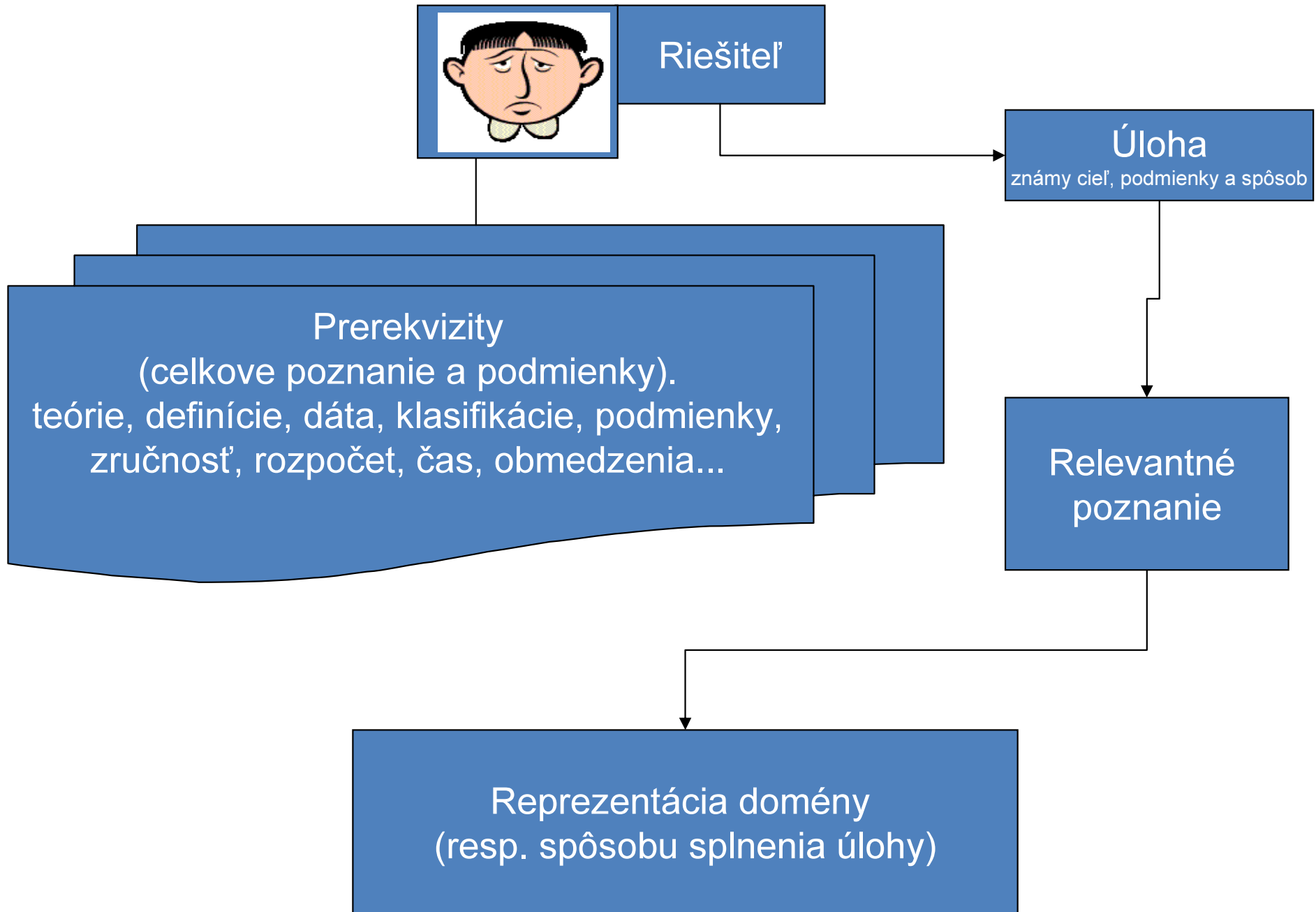
známy cieľ, podmienky a spôsob

Prerekvizity

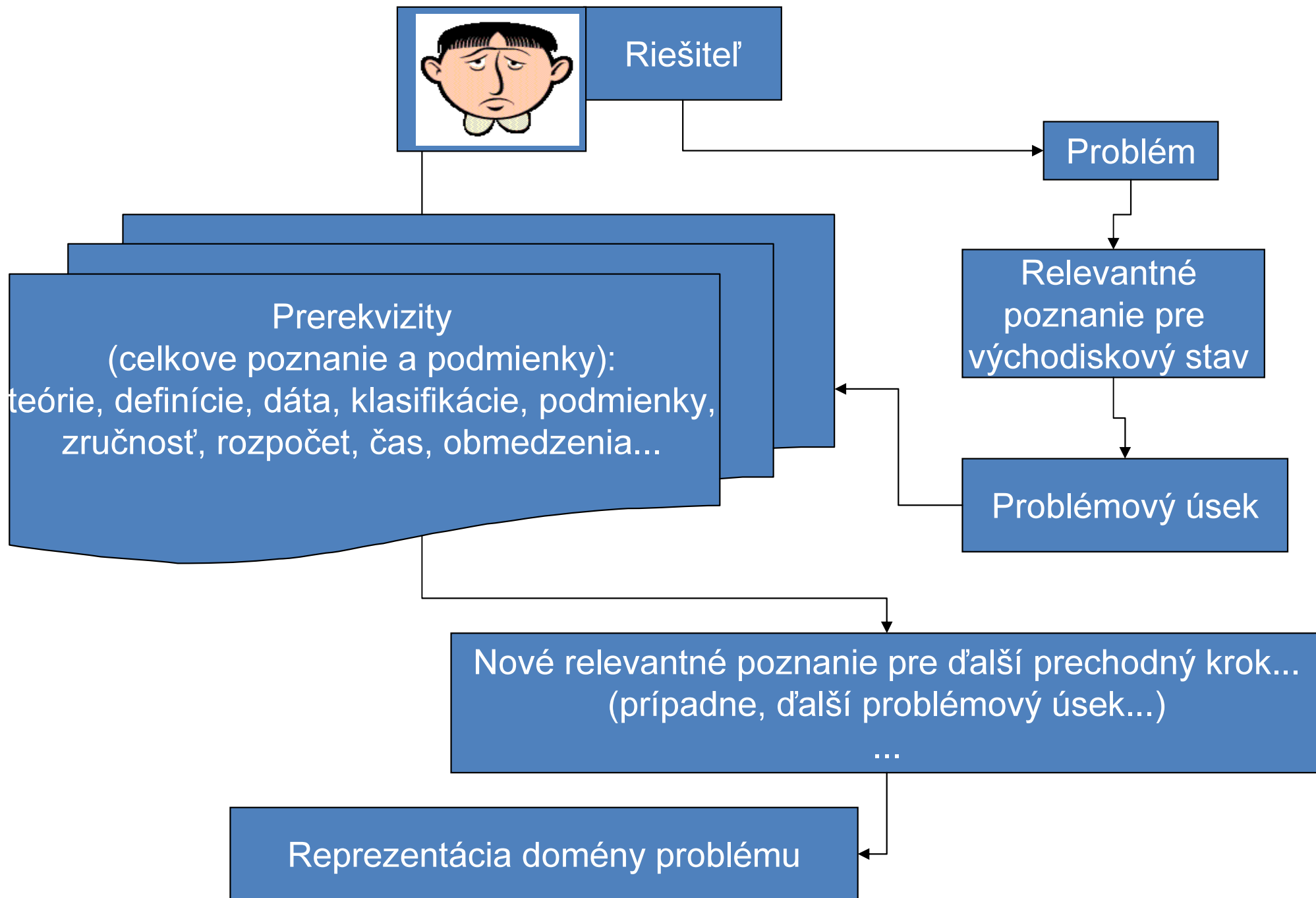
(celkove poznanie a podmienky).
teórie, definície, dáta, klasifikácie, podmienky,
zručnosť, rozpočet, čas, obmedzenia...

Relevantné
poznanie

Reprezentácia domény
(resp. spôsobu splnenia úlohy)

Výber relevantného poznania pri riešení problému, dynamická situácia

Podmienky riešenia problému alebo spĺňania úlohy

- **Problém a úloha** sú vždy indexované **riešiteľom** (jeho **poznáním** a jeho ďalšími **podmienkami**) a jeho **cieľom**.
- **Reprezentácia** (úlohy rovnako ako aj problému) **interpretuje** situáciu v termínoch poznania.
- **Poznanie** determinuje reprezentáciu a celkovú predstavu o problémovom priestore.
- **Ďalšie podmienky** (povedzme, praktické, časová náročnosť, zručnosť, rozpočet a pod.) **môžu determinovať samotnú aplikáciu predstaveného riešenia problému (jeho exekúciu)**.

Riešenie úlohy prebieha cez redukciu úlohy na pod-úlohy (generické, generalizované úlohy)

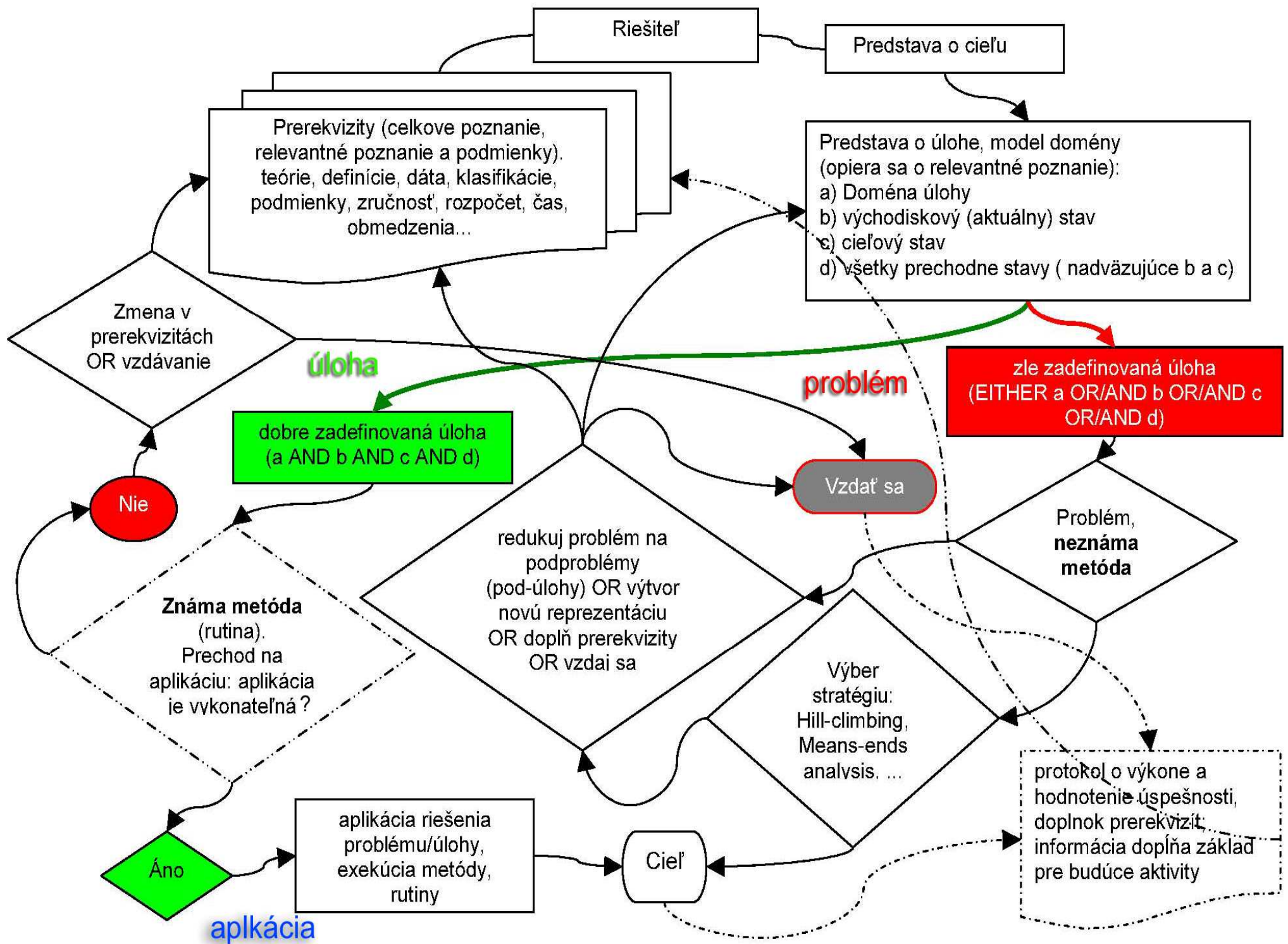
Generická úloha je atomárna úloha (pod-úloha)

- Typický cieľ determinuje ktoré podmienky treba splniť na jeho priame dosiahnutie

Generalizované úlohy označujú (nepriamy) pohyb problémovým priestorom, ktorý zahŕňa niekoľko sukcesívnych krokov (ktoré sa tiež dajú členiť na generické úlohy).

Generickú úlohu ako aj **generalizovanú úlohu** môžeme chápať ako **metódu**.

- Sú **abstraktné** (konceptuálne) a umožňujú **jasnú predstavu o kontrole pohybu** v rámci **problémového priestoru** (reprezentácie domény).
  - Pri identifikovaných rovnakých podmienkach a cieľoch umožňuje nielen správnu nepretržitú predstavu o pohýbe problémovým priestorom,
  - Základ nepretržitej konkrétnej realizácie jej **výkonu (aplikácie)** – správne **poradie** a **nadväznosť** prechodných krokov.
- **Správna reprezentácia** – Správna reprezentácia dosiahnutia cieľa oprávňuje (licencuje) jej aplikáciu.
  - Mohli by sme to povedať aj takto:
    - **metóda** garantuje dosiahnutie **predstaveného cieľa**, čo následne **oprávňuje jej aplikáciu**.

Metóda

- Metóda je **súčasťou poznania** (a jej konceptuálny prvok).
- **Problémový priestor** (reprezentácia problémového priestoru) určuje **adekvátnosť** metódy.
- Metóda umožňuje **identifikáciu** v rámci problémového priestoru.
- **Metóda** predpokladá **nadväznosť** jej **účelu** s ohľadom na splnenie podmienok jeho dosiahnutia (bez tohto predpokladu nie je možný prechod predstaveným problémovým priestorom). **Komplexná** metóda (generalizovaná úloha) predpokladá **kontrolu** (poznanie), čo umožňuje prechod s jedného stavu problémového priestoru na ďalší.
- **Aplikácia metódy** sa zakladá na predpoklade existencie adekvátnej metódy a dá sa formulovať ako skratka (*sketch*, inštrukcia, a pod.).
- **Inštrukcia, náčrt metódy** (*sketch*, a pod.) sú odvodené z metódy a sú oprávnením spôsobom aplikácie predstavy dosiahnutia cieľa len ak sú licencované metódou.

**Ďakujem za
pozornosť!**

analytické metódy v spoločensko-humanitných disciplínach
analytical methods in social sciences and humanities

APVV-0149-12 · www.amesh.sk